

Antoni Lubelczyk

Materiały z badań sondażowych w Rzeszowie-Staromieściu na stanowisku 68 i 69

Stanowiska 68 i 69 w Rzeszowie zajmują południowo-wschodnią część obszernego wyniesienia wokół kościoła na Staromieściu. Jest to teren cypla położonego między rzeką Przyrwą, ul. Lubelską, a ul. Partyzantów. W trakcie badań powierzchniowych zostały one sztucznie podzielone. Na południe i południowo-zachód od nich, po drugiej stronie Przyrwy, istniały we wczesnym średniowieczu osady (st. 3 i 7), które wiąże się z wpływami ruskimi (M. Parczewski 1991, s. 47, ryc. 2). Na stanowisku nr 3 prowadzone były w latach 60-tych badania wykopaliskowe, które dostarczyły materiałów z neolitu, okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza (A. Gruszczyńska 1966; 1968, 1971; 1973). Na Staromieściu dopatrują się także niektórzy istnienia grodziska (A. Kunysz 1968, s. 71). Z tego wynika, że każdy nowo pozyskany materiał może rzucić nowe światło na sytuację kulturową panującą tu we wczesnym średniowieczu.

Materiały archeologiczne ze stanowiska 68 i 69 pozyskane zostały z nadzoru archeologicznego prowadzonego przez S. Czopka w roku 1985 przy budowie drogi oraz z badań sondażowych prowadzonych przez P.P. Pracownie Konserwacji Zabytków O/Rzeszów w roku 1988 (A. Lubelczyk 1989)¹.

W trakcie budowy drogi, łączącej ul. Lubelską i Partyzantów, odsłonięty został prostokątny obiekt (chata), o wymiarach 240 x 200 cm, który od strony południowo-wschodniej posiadał półkolisty wypust (ryc. 2). Obiekt ten zagłębiony był w ziemię 70 cm i wypełniony ziemią oraz gliną o zabarwieniu czarnym, brunatnym i żółtym z dużą ilością polepy i węgla drzewnego (a nawet większe płaty spalenizny). W trakcie jego eksploracji pozyskano sporo materiału archeologicznego z wczesnego i z przełomu wczesnego- i późnego średniowiecza (tabl. I, II). Wystąpiły tutaj m.in. garnki z ornamentem falistym (tabl. I, 1, 2, 6, 8, 9; II, 9), garnki z podłużnymi (tabl. I, 3, 7, 11) lub klinowymi nacięciami (tabl. I, 5) oraz naczynia z ornamentem rowków dokolnych (tabl. II, 11). Na uwagę zasługują jeszcze dna garnków ze znakami garncarskimi (tabl. II, 7, 10).

Do form późnośredniowiecznych zaliczyć należy garnki z ostrym żeberkiem na krawędzi (tabl. I, 10—12).

Oprócz ceramiki znaleziono również kilka przedmiotów metalowych — noże (tabl. II, 1, 2) i gwoździe (tabl. II, 3, 4).

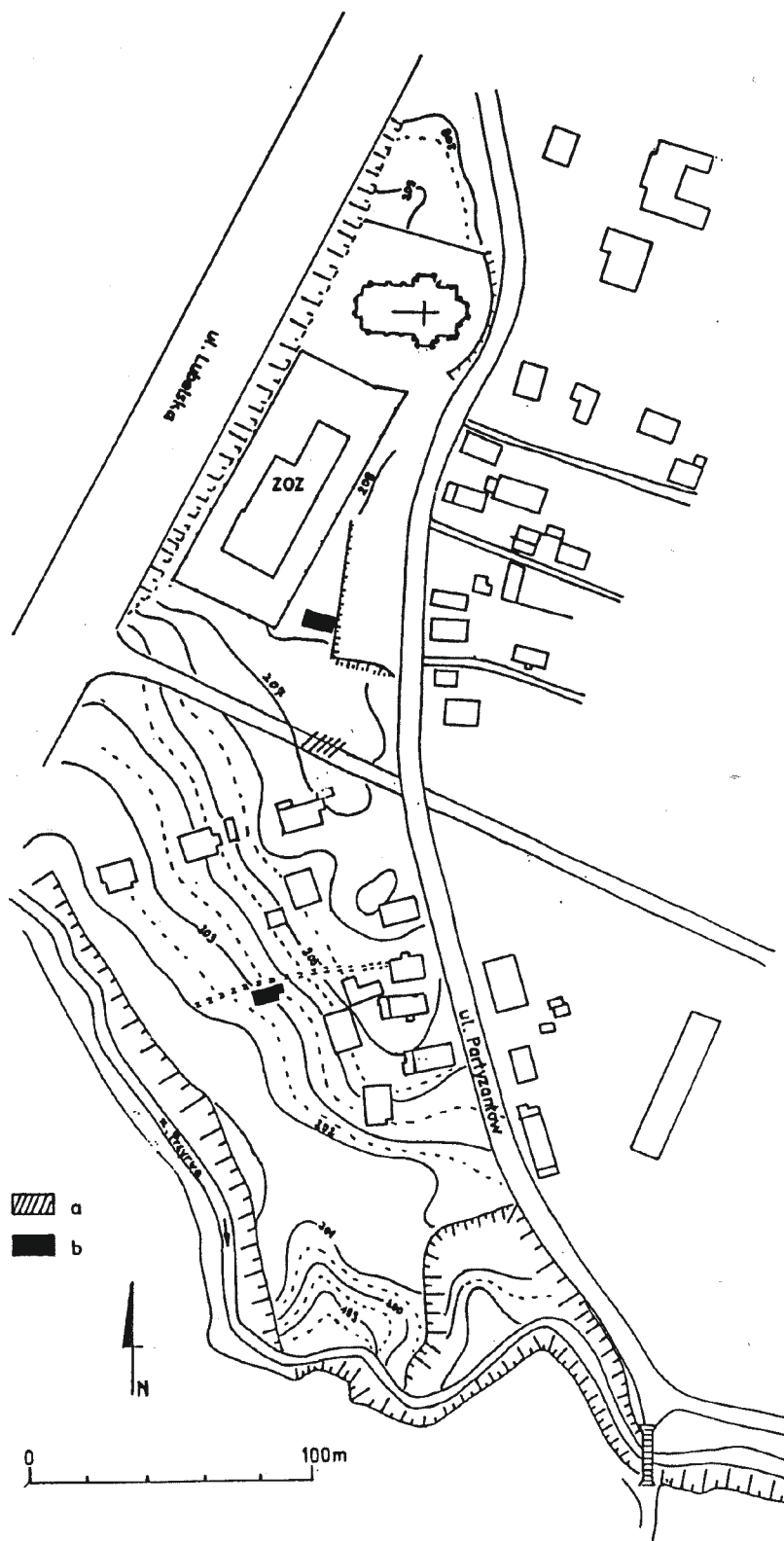
W trakcie badań w roku 1988 założono 6 wykopów archeologicznych o łącznej powierzchni 125 m², w trzech różnych rejonach Staromieścia (ryc. 1):

1. wykop 1/88 przy ul. G. Zapolskiej
2. wykopy 2/88—4/88 między rzeką Przyrwą, a ul. Partyzantów
3. wykopy 5/88 i 6/88 w rejonie Przychodni Zdrowia i znajdującego się przy ul. Partyzantów parkingu.

W trakcie tych badań pozyskano sporo materiału ceramicznego o chronologii od okresu wpływów rzymskich po okres nowożytny. Sytuacja stratygraficzna przedstawiała się tutaj następująco: w wykopie 1/88 nie stwierdzono istnienia warstwy kulturowej, a na tle calca zarysował się tylko 1 niepewny obiekt o średnicy 30 cm i miąższości 15 cm.

W wykopach 2/88—4/88, pod warstwą humusu, zalegała ciemnoszara, zbita ziemia z materiałem od późnego okresu wpływów rzymskich po okres nowożytny (tabl. IX—XI; XII, 1, 2). Na głębokości około 75 cm na tle calca zarysowały się obiekty 2—14. Mniejsze z nich (nr 4—11, 13, 14), o kolistym zarysie i średnicy od 30 do 50 cm oraz miąższości od 15 do 40 cm, są prawdopodobnie dołkami postępowymi i nie zawierały (oprócz obiektu 8, 10 i 14) materiału archeologicznego. Obiekt nr 8, o czworokątnym przekroju poprzecznym, wkopany był w późnorzymską jamę nr 2. W jego wypełnisku znaleziono m.in. 1 fragment garnka o profilu esowatym z późnego okresu wpływów rzymskich (tabl. IV, 1) oraz drobne fragmenty ceramiki o barwie szarobeżowej z gruboziarnistą domieszką.

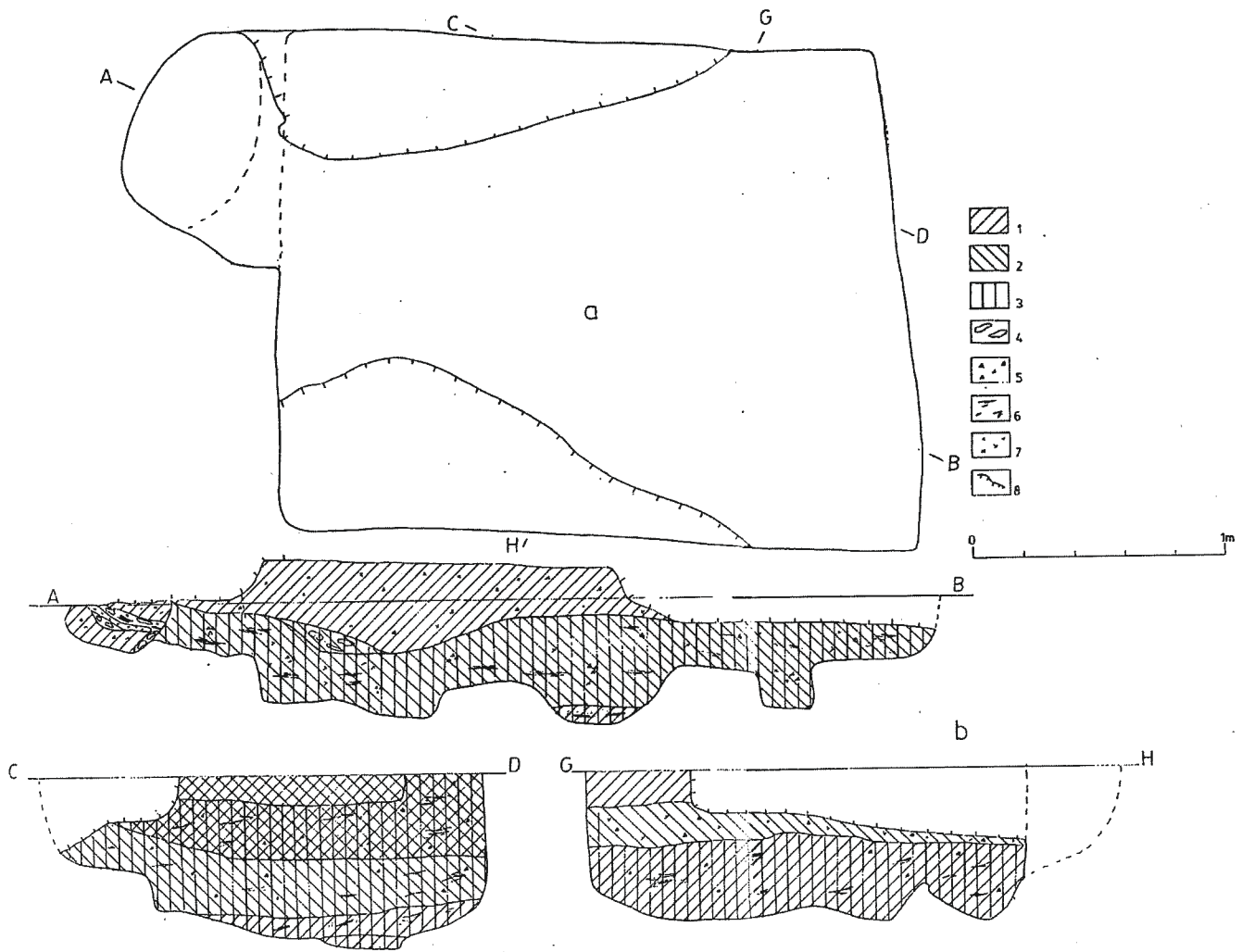
Z obiektu nr 10, o średnicy 55 cm i miąższości 30 cm pochodzi wylew garnka z szyjką zgrubiałą (A. Lubelczyk 1989, tabl. XVII, 1), 2 fragmenty brzuśców o barwie szarobeżowej i grudki polepy. Oba więc dołki pochodząca z późnego okresu wpływów rzymskich. Natomiast w obiekcie nr 14 występował drobny materiał z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza.

Ryc. 1. Rzeszów-Staromieście. Lokalizacja wykopów archeologicznych z roku 1988 (b) i obiektu odkrytego przy budowie drogi w roku 1985 (a)

Abb. 1. Rzeszów-Staromieście. Lokalisierung archäologischer Ausgrabungen aus dem Jahre 1988 (b) und des Waghrend des Wegbaus 1985 freigelegten Objekts (a)

Рис. 1. Жешув-Староместье. Положение археологических раскопов на 1988 г. (b) и объекта, открытого при прокладке дороги в 1985 г. (a)

Ryc. 2. Rzeszów-Staromieście. Rzut poziomy (a) i profile (b) obiektu odkrytego przy budowie drogi. Legenda: 1 — szarobrunatna ziemia; 2 — czarna ziemia; 3 — żółta ziemia; 4 — większe płyty polepy; 5 — grudki polepy; 6 — większe fragmenty węgla drzewnego; 7 — małe węgielki drzewne; 8 — granice wkopów współczesnych

Abb. 2. Rzeszów-Staromieście. Grundriß (a) und Profile (b) des während des Wegbaus entdeckten Objekts. Zeichenerklärungen: 1 — graubrauner Boden; 2 — schwarzer Boden; 3 — gelber Boden; 4 — größere Bekleibungsstücke; 5 — Bekleibungsklumpchen; 6 — größere Braunkohlenfragmente; 7 — kleine Braunkohlenstücke; 8 — Grenzen heutiger Eingrabungen

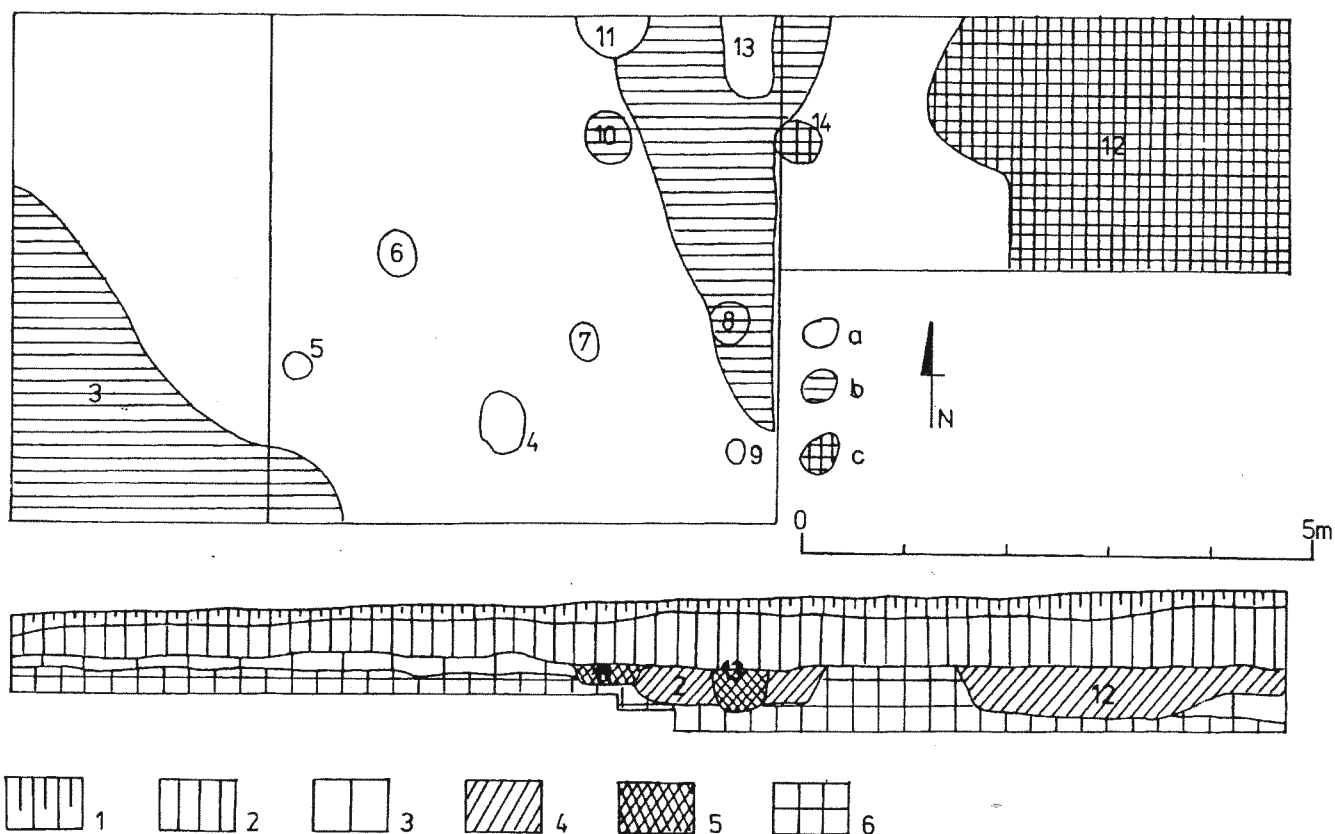
Рис. 2. Жещув-Староместье. Горизонтальный вид (а) и разрезы (b) объекта, открытого при прокладке дороги. Условные обозначения: 1 — серобуряя земля; 2 — черная земля; 3 — желтая земля; 4 — гольшие пласты обмазки; 5 — комки обмазки; 6 — большие фрагменты древесного угля; 7 — небольшие древесные угольки; 8 — границы современных траншей

Większe jamy (nr 2, 3, i 12), których charakter nie jest jasny ze względu na nieuchwycenie ich pełnego zarysu, zawierały materiał z późnego okresu wpływów rzymskich (jama nr 2 i 3), przemieszany w jamie nr 12 z materiałem z późnej fazy wczesnego średniowiecza i późnego średniowiecza.

Jama 2 w formie klina o rozmiarach 4x2 m wychodziła poza profil północny wykopu 4/88. Posiadała miąższość 40 cm i uzyskano z niej liczny materiał ceramiczny oznaczony nr inw. 4, zawierający wylewy garnków (tabl. III, 1, 2, 4; IV, 2), fragmenty brzuśców zdobionych rzędem dołków i dna grubościennych naczyń barwy szarokremowej z gruboziarnistą domieszką. Jest to materiał pozwalający jednoznacznie datować ten obiekt na późny okres wpływów rzymskich. W obiekt ten wkopane są obiekty 8, 11 i 13.

Jama 3 zarysowała się na gł. 65 cm w południowo-zachodniej części wykopu 3/88 i przyległej części wykopu 2/88. Wychodziła ona poza profil południowy i zachodni wykopu. Posiadała ona wymiary 325 cm przy profilu południowym i 330 cm przy profilu zachodnim. W jej ciemnoszarym wypełnisku nie występował materiał archeologiczny, ale bezpośrednio znad obiektu zebrano fragmenty grubościennych naczyń barwy szarokremowej z późnego okresu wpływów rzymskich.

Jama nr 12 znajdowała się we wschodniej części wykopu 4/88 i wychodziła poza granice wykopu. Odcinała się na tle calca tylko od strony zachodniej. Posiadała prawdopodobnie kształt prostokątny. W wykopie 4/88 ma wymiary 2,2x3,4 m i miąższość 50 cm. Z wypełniska pochodzi dość liczny, ale zróżnicowany chronologicznie

Ryc. 3. Rzeszów-Staromieście. Plan odkrytych obiektów w wykopach 2—4/88 i profil północny wykopów. Legenda: a — obiekty o nieokreślonej chronologii; b — obiekty z okresu wpływów rzymskich; c — obiekt z materiałem z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza; 1 — humus; 2 — szara ziemia; 3 — szara ziemia przemieszana ze żółtą; 4 — wypełnisko jam (ciemnoszara ziemia), 5 — wypełnisko jam (intensywnie czarna ziemia); 6 — calec (żółty less)

Abb. 3. Rzeszów-Staromieście. Plan fraigelegter Objekte in den Ausgrabungen 2—4/88 und Nordprofil der Ausgrabungen. Zeichenerklärungen: a — Objekte unbestimmter Chronologie; b — Objekte aus der Zeit der römischen Einflüsse und dem Frühmittelalter; 1 — Humus; 2 — grauer Boden; 3 — grauer Boden mit dem gelben vermisch; 4 — Grubenausfüllung (dunkelgrauer Boden); 5 — Grubenausfüllung (intensiv schwarzer Boden); 6 — gewachsener Boden (gelber LÖB)

Рис. 3. Жешув-Староместье. План открытых объектов в раскопах 2—4/88 и северный разрез раскопов. Условные обозначения: а — объекты с неопределенной хронологией, б — объекты римского периода, с — объекты с римским и раннесредневековым материалом; 1 — гумус, 2 — серая земля; 3 — серая земля смешанная с желтой; 4 — заполненные ямы (темносерая земля), 5 — содержание ямы (интенсивно черная земля); 6 — материк (желтый лесс)

materiał. Obok wielu form z późnego okresu wpływów rzymskich (tabl. IV, 3, 4; V, 3) występował również materiał wczesnośredniowieczny (tabl. V, 1, 2, 4, 5; VIII, 3—5) oraz polepa i żużel.

Następne obiekty występowały w wykopie 5/88 i 6/88 w rejonie Przychodni Zdrowia. Wykopy te tworzą jeden blok o wymiarach 5 x 10 m. W wykopach tych odkryto 21 jam i murek ceglany. Mur ceglany o szerokości 36 cm przechodził w poprzek wykopu 5/88 i zmurowany był z trzech warstw cegły o wymiarach 30 x 15 x 8 cm.

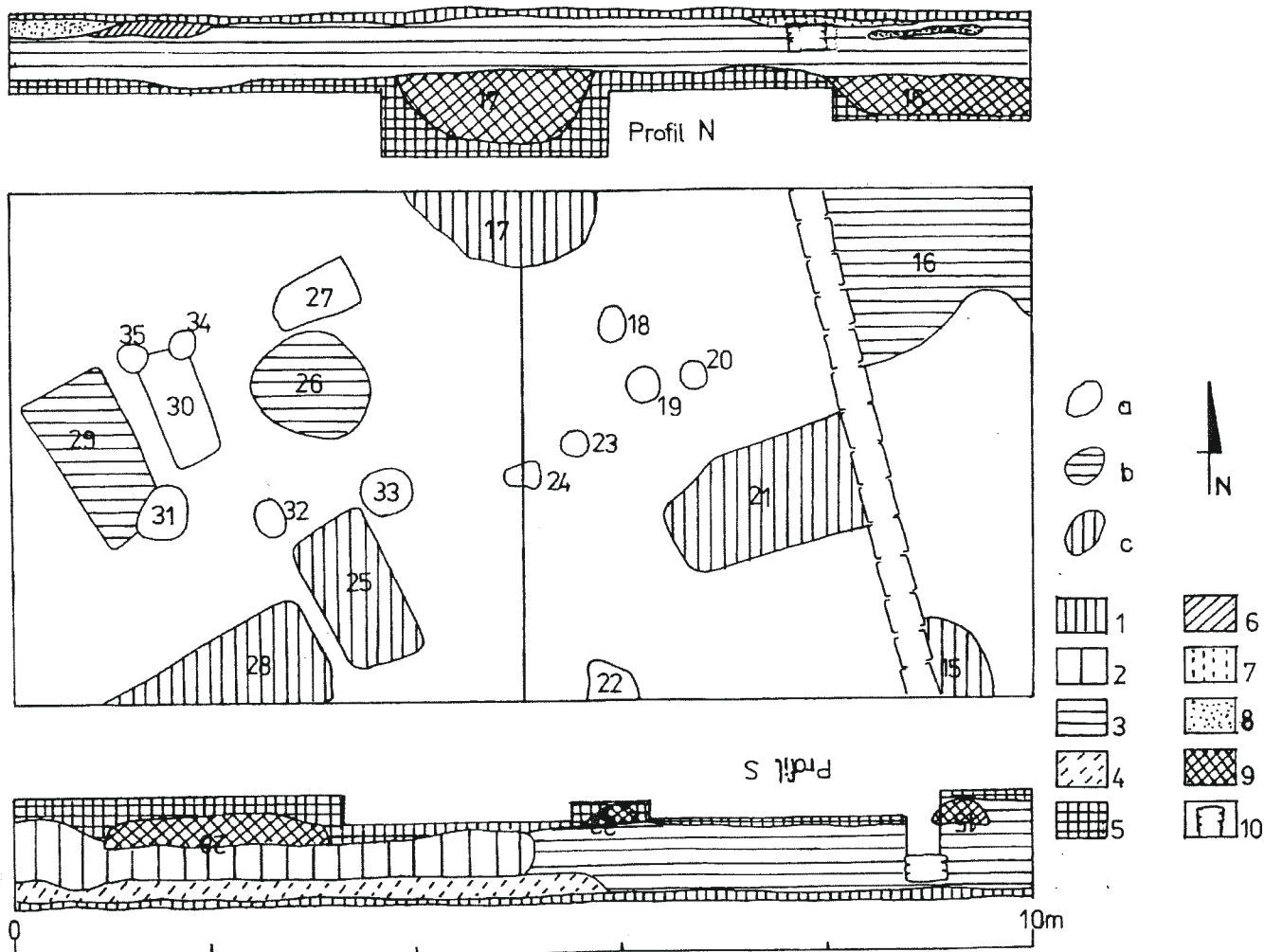
W warstwach 1—9, utworzonych z zaprawy, piasku, żużlu, wapna i żółtej ziemi, nie występował materiał archeologiczny. Pod nimi, na gł. 30—75 cm, zalegała ciemnoszara (warstwa nr 10) i szaroczarna ziemia z okruchami cegły (warstwa 11), w których występował materiał od późnego okresu wpływów rzymskich po okres nowożytny (tabl. VIII, 1, 2; XII, 3—6). Na uwagę załagują 2 fragmenty garnków ręcznie lepionych z wczesnego średniowiecza (VII—VIII wiek), znalezione w warstwie 11 w wykopie 5/88 (tabl. VIII, 1, 2). Poniżej zalegał już calec,

z wyjątkiem niewielkiej partii wykopu 6/88, gdzie przy profilu zachodnim występowała cienka warstwa brunatnej ziemi.

Na tle calca, na gł. 60—75 cm ukazały się zarysy niewielkich, kolistych w zarysie obiektów (nr 18—20, 22—24, 31—35), które były prawdopodobnie dołkami posłupowymi; lub większych obiektów o prostokątnym, trapezowatym i owalnym kształcie (nr 15, 16, 17, 21, 25—29). Wśród tych ostatnich w trzech obiektach występował materiał z późnego okresu wpływów rzymskich (nr 16, 26 i 29) oraz w czterech obiektach materiał z późnej fazy wczesnego średniowiecza i średniowiecza (nr 17, 21, 25 i 28).

Na uwagę zasługuje jama nr 29 z późnego okresu wpływów rzymskich, której brzegi wylepione były polepą. Podobne obiekty spotyka się dość często na innych stanowiskach z tego okresu (A. Lubelczyk 1993, s. 201, ryc. 6; A. Szałapata, M. Zielińska-Durda 1973, s. 97, ryc. 1).

Materiał ceramiczny znajdowany był również poza obiektami, w przemieszanych warstwach kulturowych.

Ryc. 4. Rzeszów-Staromieście. Plan odkrytych obiektów i profile w wykopach 5/88 i 6/88. Legenda: a — obiekty o nieokreślonej chronologii; b — obiekty z okresu wpływów rzymskich; c — obiekty z wczesnego i późnego średniowiecza; 1 — humus; 2 — ciemnoszara ziemia; 3 — szaroczarna ziemia; 4 — żółtoszara ziemia; 5 — całec (żółty less); 6 — szara glina; 7 — zaprawa wapienna z piaskiem; 8 — piasek; 9 — wypełnisko jam; 10 — mur ceglany.

Abb. 4. Rzeszów-Staromieście. Plan freigelegter Objekte und Profile in den Ausgrabungen 5/88 und 6/88. Zeichenerklärungen: a — Objekte von unbestimmter Chronologie; b — Objekte aus der Zeit der römischen Einflüsse; c — Objekte aus dem Früh- und Spätmittelalter; 1 — Humus; 2 — dunkelgrauer Boden; 3 — grauschwarzer Boden; 4 — gelbgrauer Boden; 5 — gewachsener Boden (gelber Löß); 6 — grauer Lehm; 7 — Kalkmörtel mit Sand; 8 — Sand; 9 — Grubenausfüllung; 10 — Ziegelmauer.

Рис. 4. Жешув-Староместье. План открытых объектов и разрезы в раскопах 5/88 и 6/88. Условные обозначения: а — объекты с неопределенной хронологией; в — объекты римского периода; с — объекты раннего и позднего средневековья; 1 — гумус, 2 — темносера земля; 3 — серочерная земля; 4 — желтосера земля; 5 — материк (желтый лесс); 6 — серая глина, 7 — известковый раствор с песком; 8 — песок, 9 — содержание ям; 10 — кирпичная стена

Poniżej scharakteryzuję krótko cały występujący na tych stanowiskach inwentarz archeologiczny.

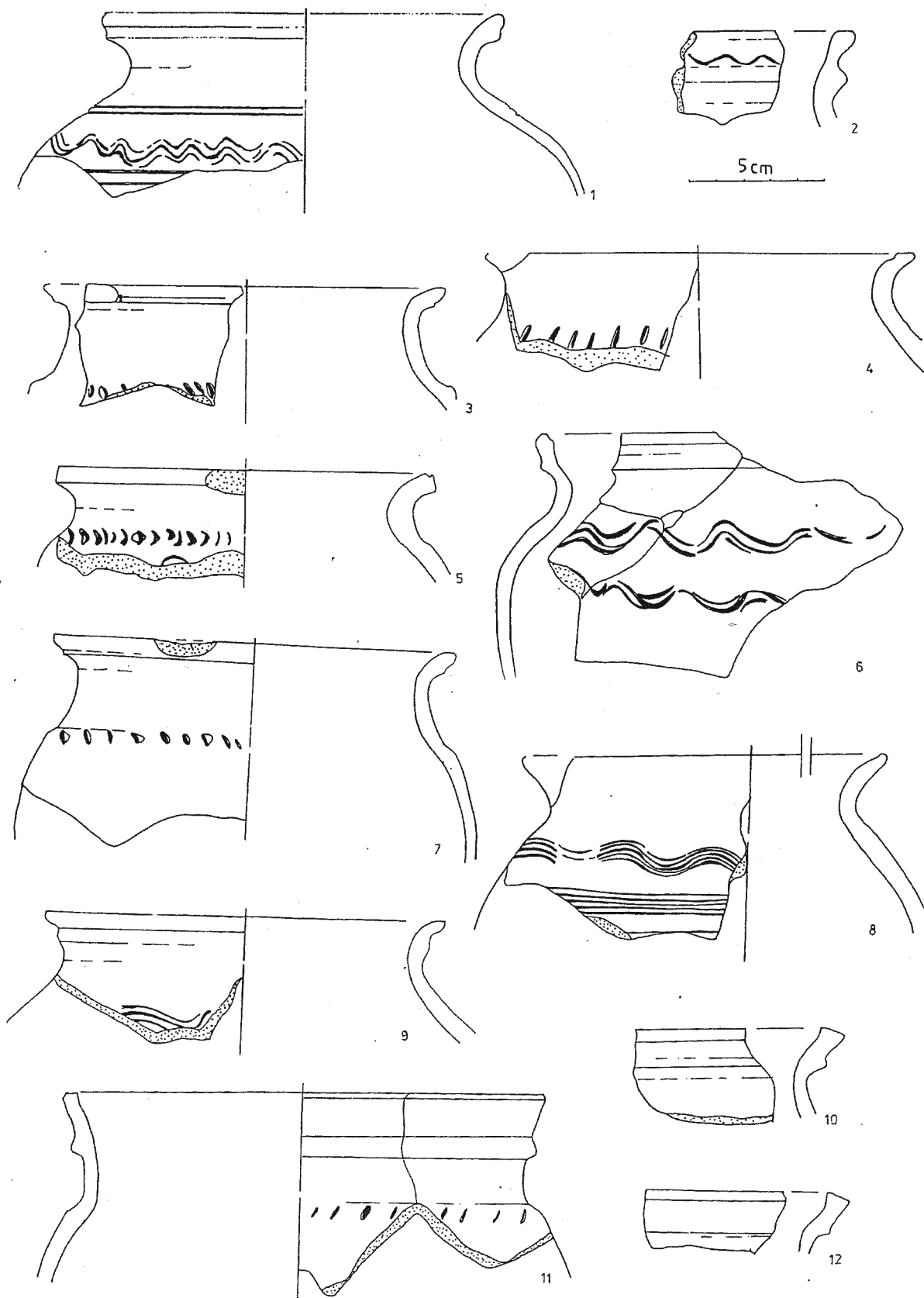
Ceramika wydobyta z obiektu odkrytego w trakcie budowy drogi omówiona została wcześniej, przy jego analizie. Występujące tutaj garnki z profilowanymi krawędziami wylewów i ornamentem falistym, rowków dookólnych oraz nacięć na brzuścu (tabl. I, 1—9; II, 5, 9, 11) mają najbliższe analogie na pobliskim stanowisku nr 3 (A. Gruszczyńska 1968a, ryc. 2 i 3; 1971, s. 131, ryc. 2; 1973, s. 121, tabl. I), gdzie są datowane na późniejsze fazy wczesnego średniowiecza. Podobnie datowane są również naczynia z innych stanowisk południowo-wschodniej Polski (A. Gruszczyńska 1968b, ryc. 2 i 3; 1968 c, ryc. 4). Oprócz tego występowały tutaj formy kontynuujące się

w późnym średniowieczu (tabl. I, 10—12), które reprezentują typ I wylewów wyróżnionych przez A. Wałowy (1979, s. 121, tabl. V). Ten typ wylewów garnków datowany jest na terenie Krakowa na 2 połowę XIII i początek XIV wieku (A. Wałowy 1979, s. 75). Pozwala to datować omawiany obiekt na przełom wczesnego i późnego średniowiecza.

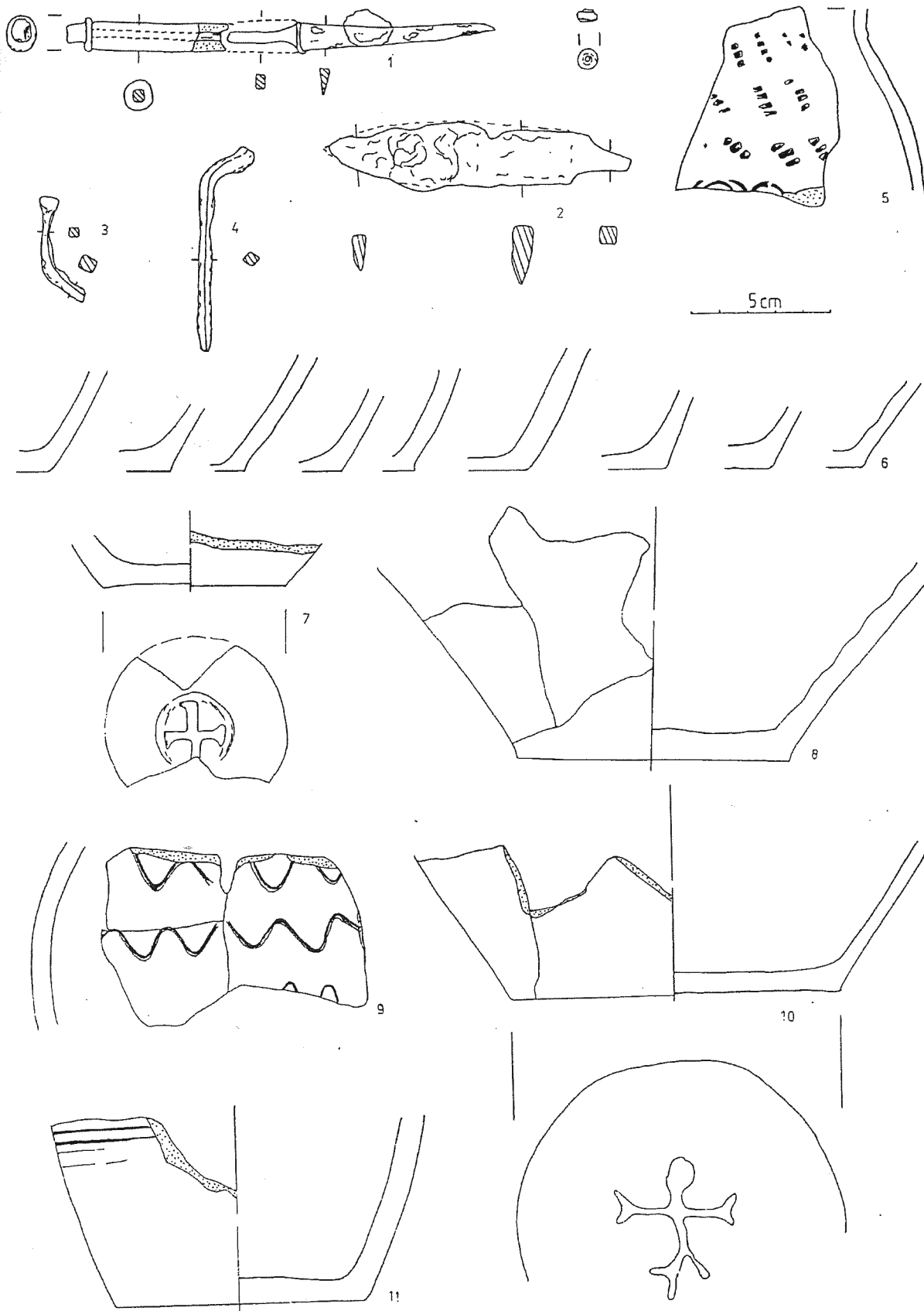
Z badań w roku 1988 pochodzi materiał o dużej rozpiętości chronologicznej — od okresu wpływów rzymskich po okres nowożytny. Ceramikę tą omówię w ramach czterech, występujących tutaj faz chronologicznych:

I. Późny okres wpływów rzymskich

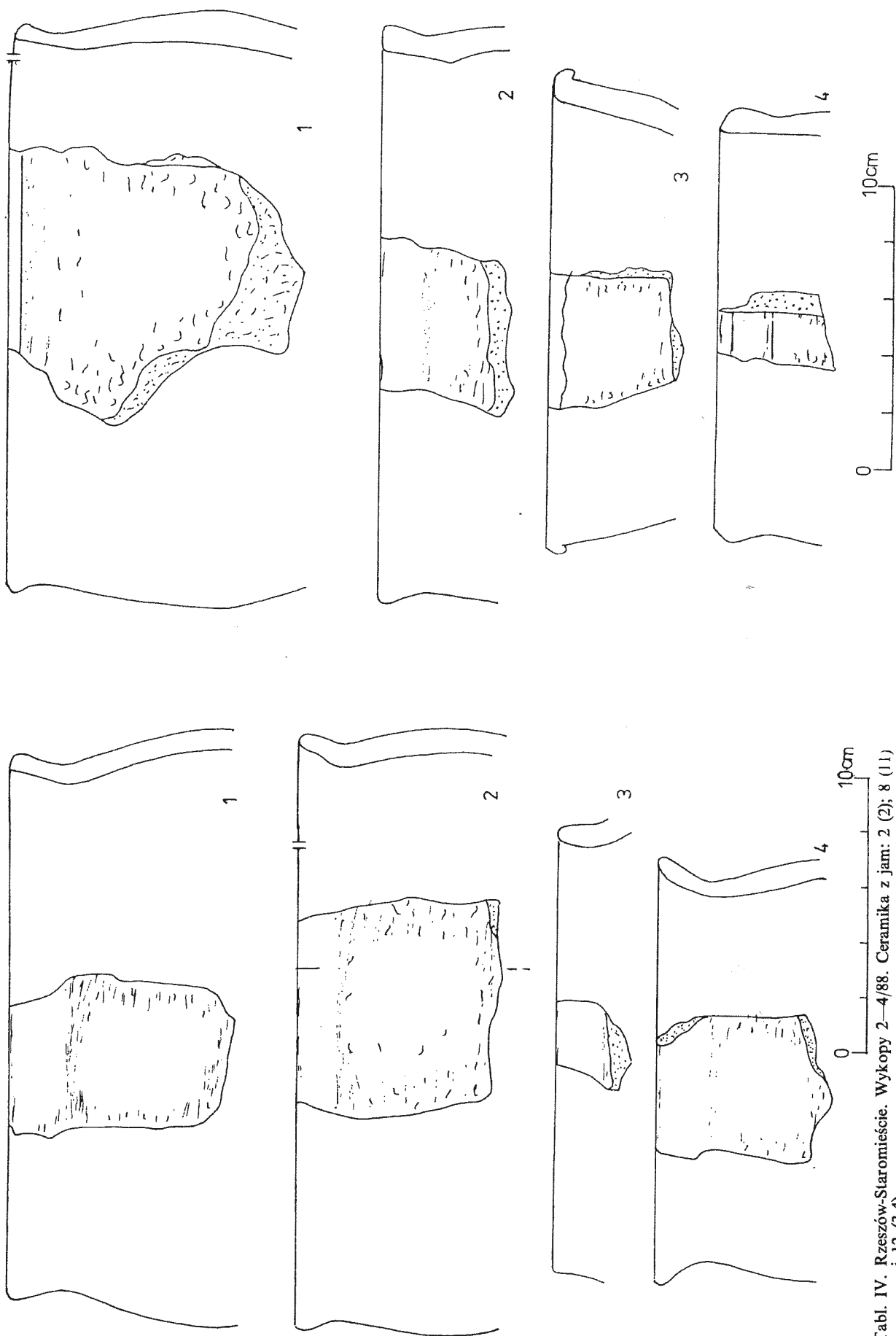
Pod względem techniki wykonania zdecydowanie do-

Tabl. I. Rzeszów-Staromieście. Wybór ceramiki z obiektu odkrytego przy budowie drogi
 Taf. I. Rzeszów-Staromieście. Keramikauswahl aus dem während des Wegbaus entdeckten Objekt
 Табл. I. Жешув-Староместье. Избранная керамика из объекта, открытого при прокладке дороги

Tabl. II. Rzeszów-Staromieście. Wybór ceramiki (5—11) i przedmiotów żelaznych (1—4) z obiektu odkrytego przy budowie drogi
 Taf. II. Rzeszów-Staromieście. Keramikauswahl (5—11) und Auswahl an Metallgegenständen (1—4) aus dem während des Wegbaus
 freigelegten Objekt
 Табл. II. Жешув-Староместье. Избранная керамика (5—11) и железные предметы (1—4) из объекта, открытого при прокладке дороги

Tabl. III. Rzeszów-Staromieście. Wukop 2/88. Ceramika z jamy 2
 Taf. III. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabung 2/88. Keramik aus der Grube 2
 Табл. III. Жешув-Староместье. Раскоп 2/88. Керамика из ямы 2

Tabl. IV. Rzeszów-Staromieście. Wukopy 2—4/88. Ceramika z jam: 2 (2); 8 (11) i 12 (3,4)
 Taf. IV. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabungen 2—4/88. Keramik aus den Gruben: 2 (2), 8 (11) und 12 (3,4)
 Табл. IV. Жешув-Староместье. Раскопы 2—4/88. Керамика из ям: 2/2/8/11/и/12/3,4/

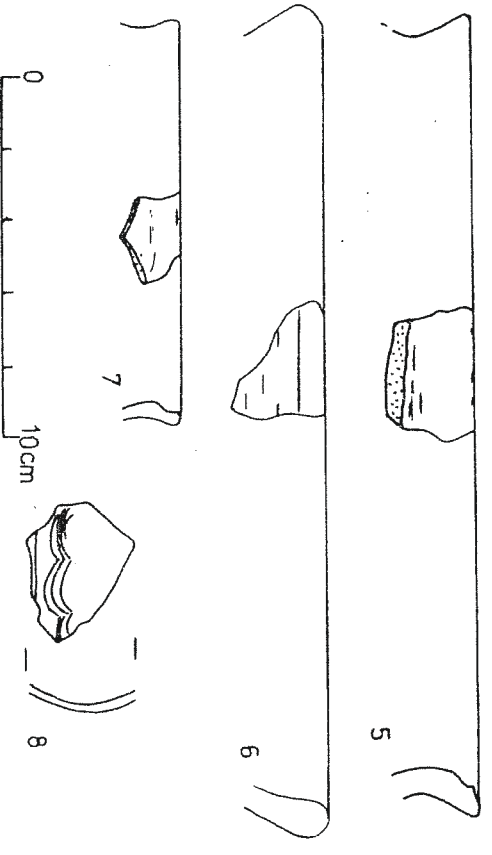
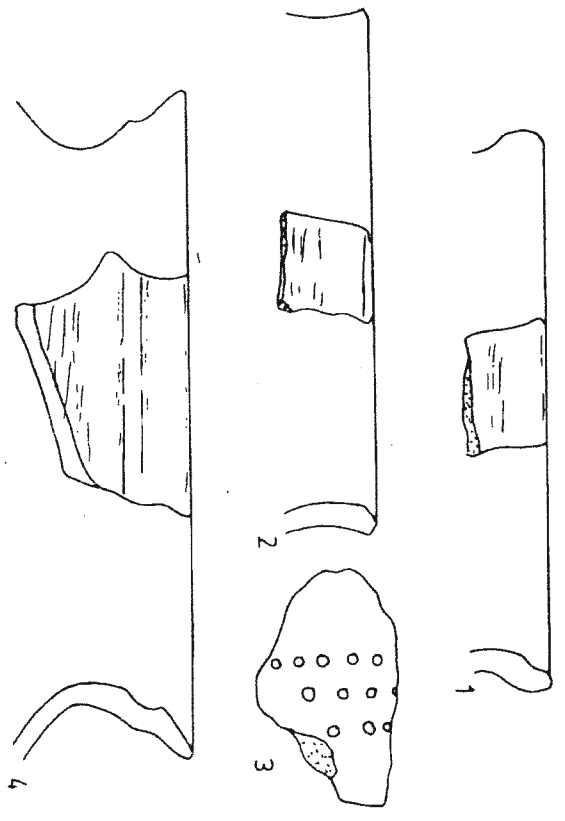

Табл. V. Rzeszów-Staromieście. Wykopy 4—6/88. Ceramika z jam: 12 (1—5); 27 (6, 7) i 25 (8)
 Таб. V. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabungen 4—6/88. Keramik aus den Gruben: 12 (1—5); 17 (6, 7) und 25 (8)
 Табл. V. Жешув-Староместье. Раскопы 4—6/88. Керамика из ям: 12/1—5; 17/6,7/ и 25/8/

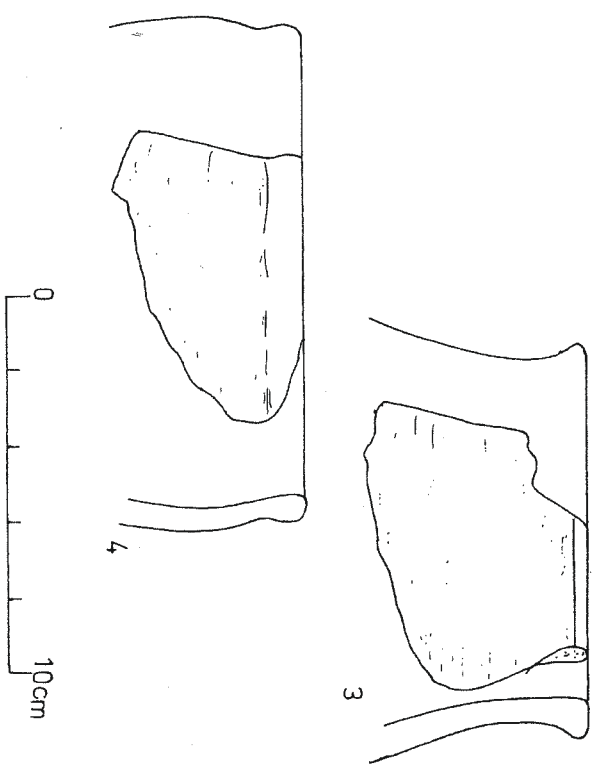
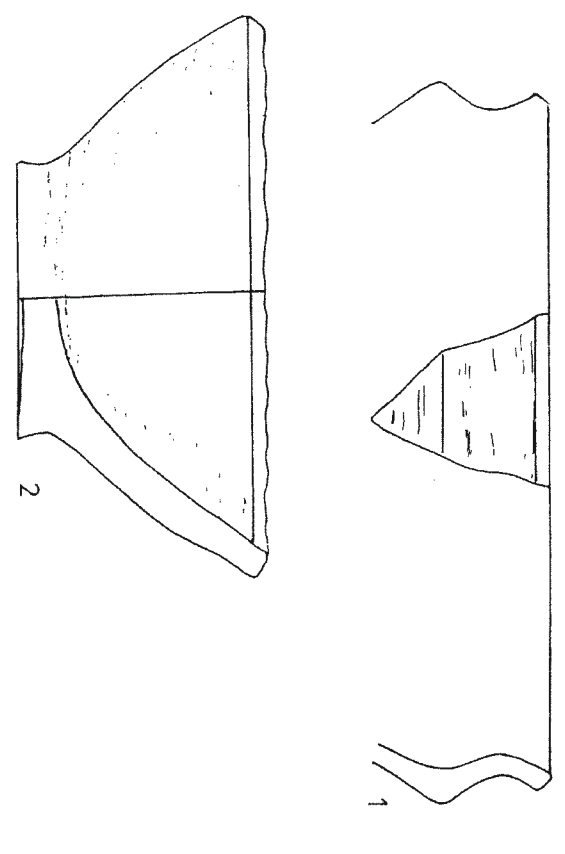
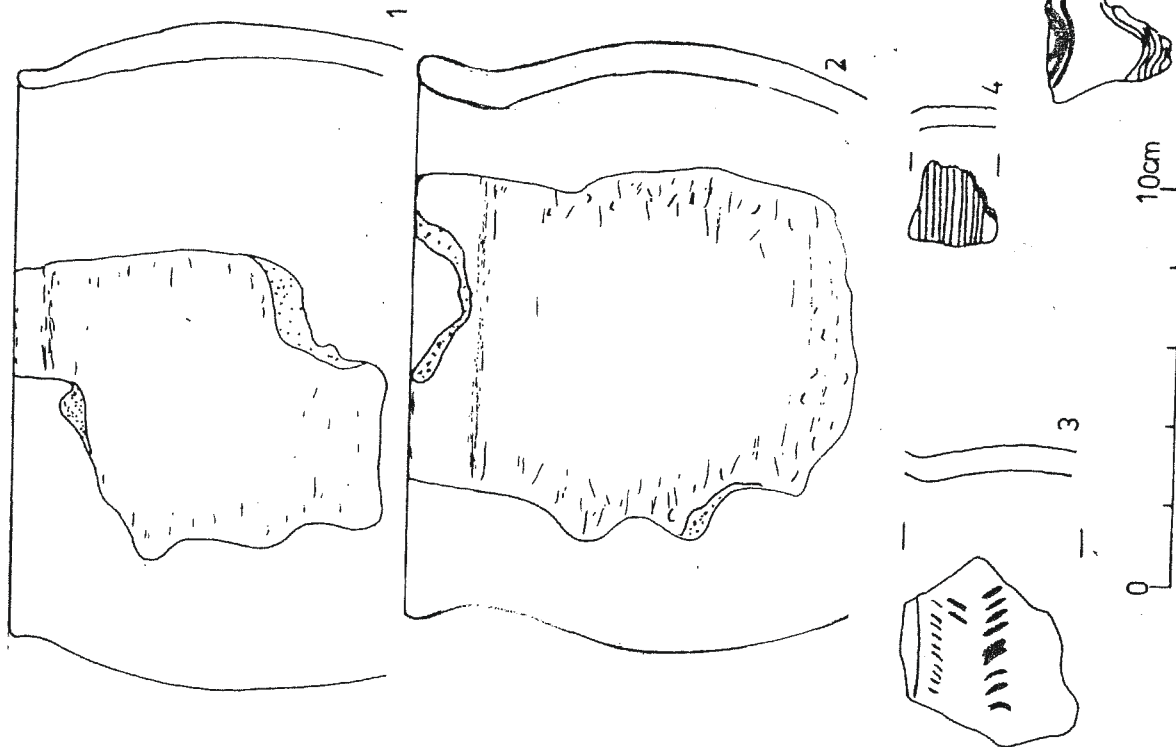
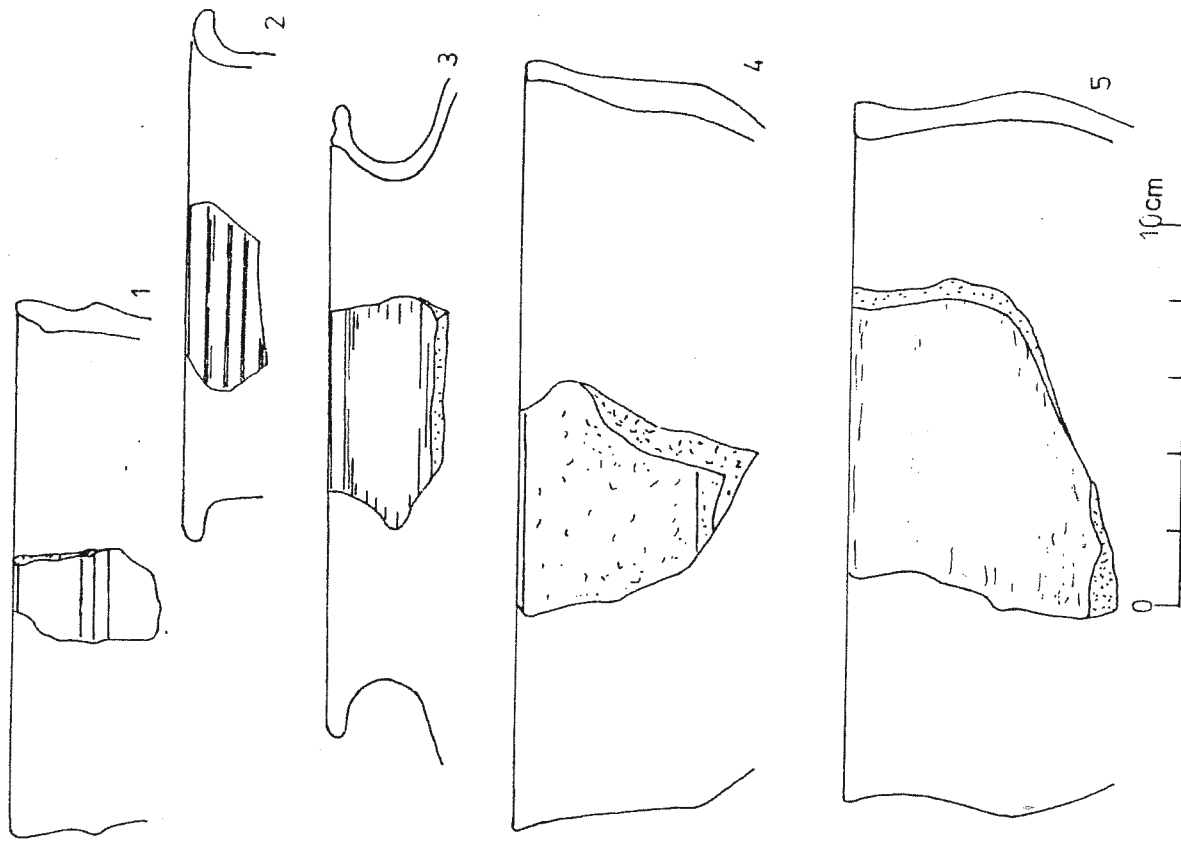

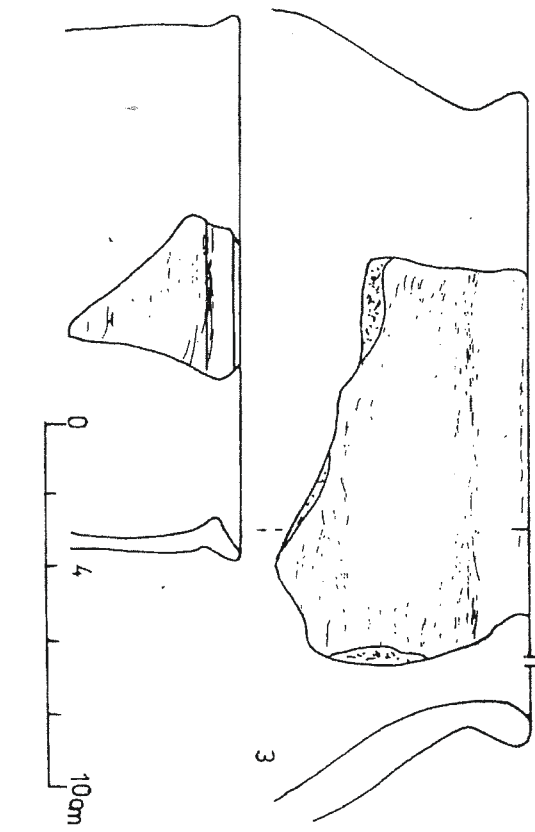
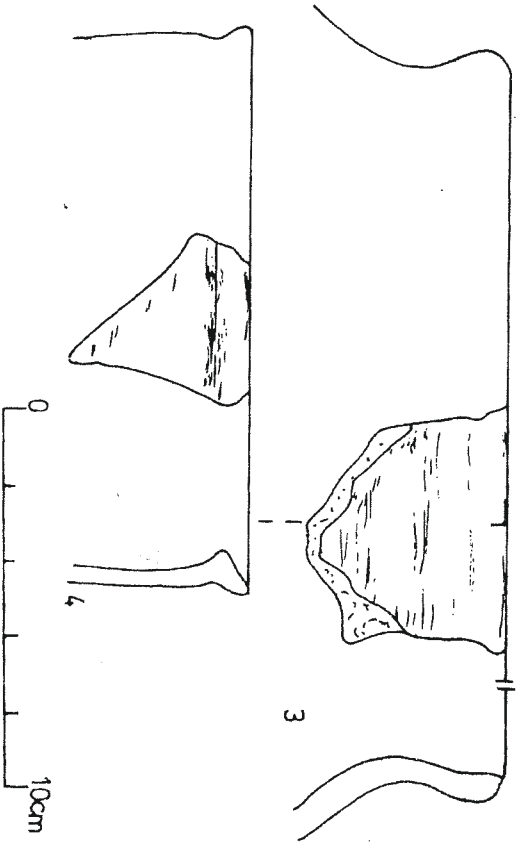
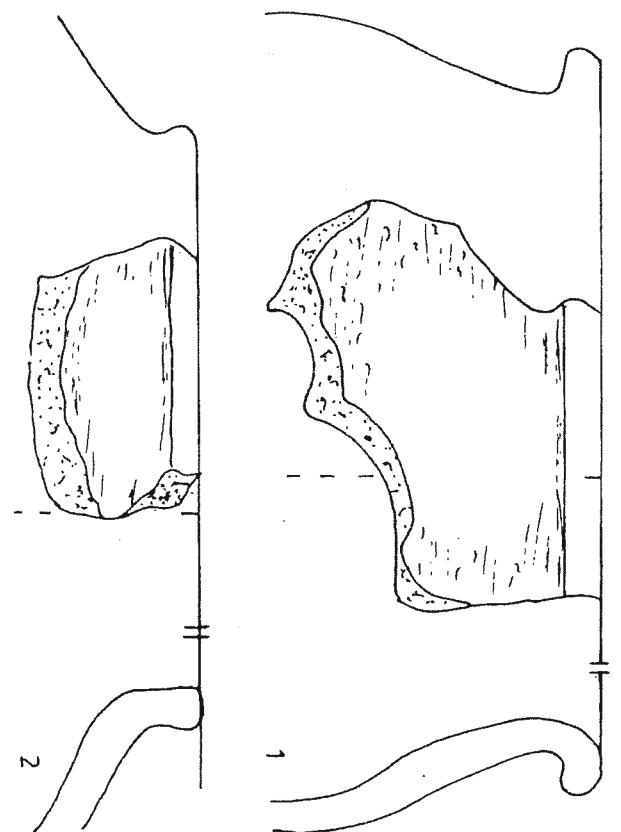
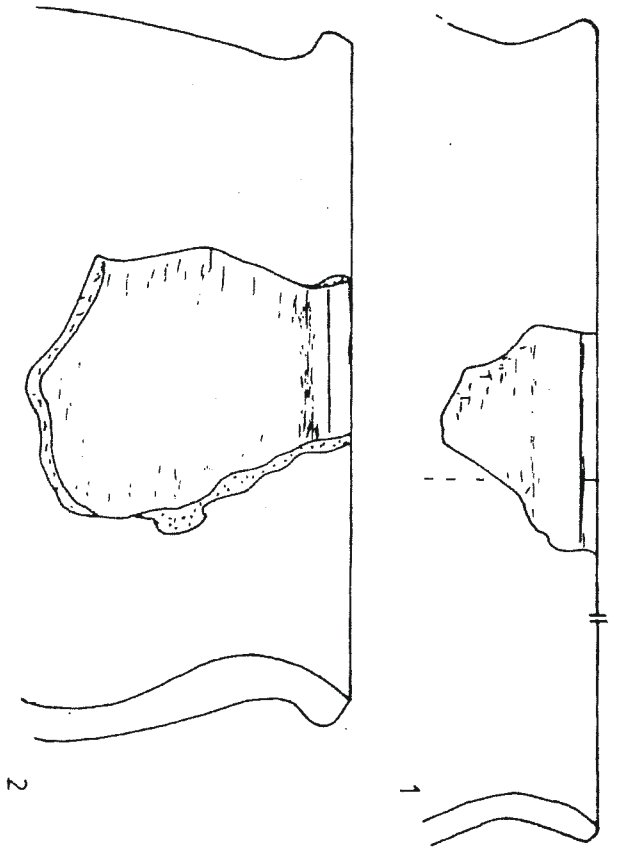
Табл. VI. Rzeszów-Staromieście. Wykop 5/88. Ceramika z jamy 16
 Таб. VI. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabung 5/88. Keramik aus der Grube 16
 Табл. VI. Жешув-Староместье. Раскоп 5/88. Керамика из ямы 16

Tabl. VIII. Rzeszów-Staromieście. Wykopu 4 i 5/88. Ceramika z jamy 12 (3—50 i z warstwy kulturowej w wykopie 5/88 (1, 2)
 Taf. VIII. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabungen 4 und 5/88. Keramik aus der Grube 12 (3—5) und aus der Kulturschicht in der Ausgrabung 5/88 (1, 2)
 Табл. VIII. Желув-Староместье. Раскопы 4—5/88. Керамика из ямы 12/3—5/ и из культурного слоя в раскопе 5/88 /1,2/

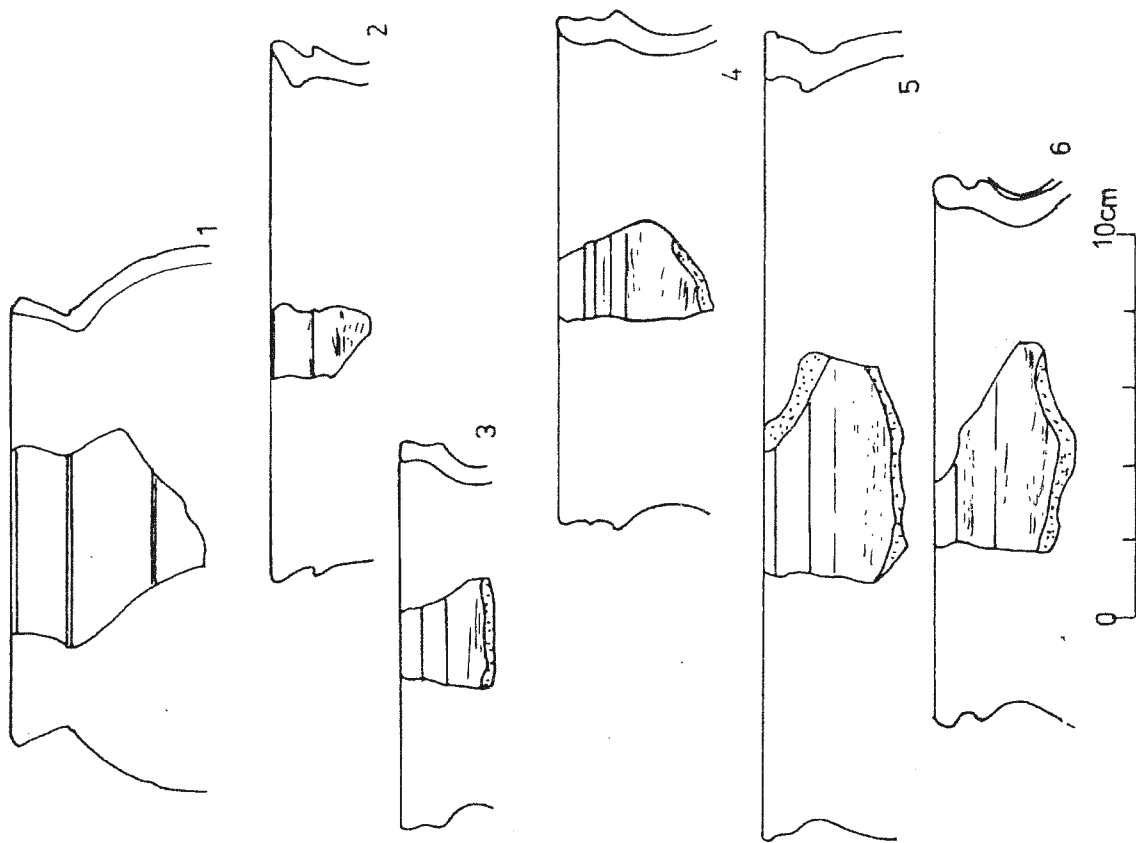

Tabl. VII. Rzeszów-Staromieście. Wykop 5 i 6/88. Ceramika z jam: 16 (4, 5); 17 (1); 25 (2, 3)
 Taf. VII. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabung 5 und 6/88. Kerami aus den Gruben: 16 (4, 5), 17 (1), 25 (2, 3)
 Табл. VII. Желув-Староместье. Раскопы 5 и 6/88. Керамика из ямы: 16/4,5/; 17/1/; 25/2,3/

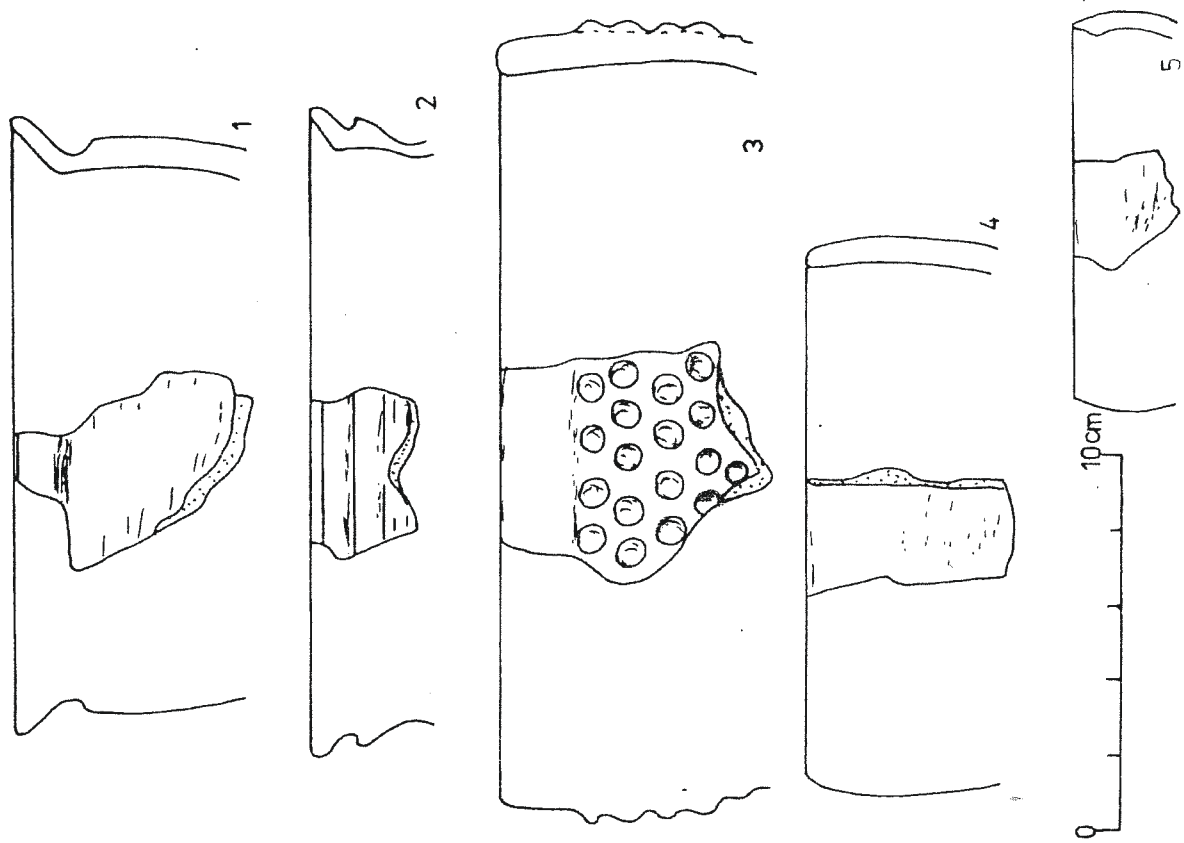

Tabl. IX. Rzeszów-Staromieście. Wykop 2/88. Materiał z warstwy
 Taf. IX. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabung 2/88. Material aus der Schicht
 Табл. IX. Желув-Староместье. Раскоп 2/88. Материал из слоя

Tabl. X. Rzeszów-Staromieście. Wykop 2/88. Materiał z warstwy
 Taf. X. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabung 2/88. Material aus der Schicht
 Табл. X. Желув-Староместье. Раскоп 2/88. Материал из слоя

Tabl. XII. Rzeszów-Staromieście. Materiał z warstwy: wykopy 3 i 4/88 (1, 2) oraz 5 i 6 (3—6)
 Taf. XII. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabung 2/88. Material aus der Schicht: Ausgrabung 3 und 4/88 (1, 2), 5 und 6/88 (3—6)
 Табл. XII. Жешув-Староместье. Материал из слоя: раскоп 3 и 4/88 (1,2) а также 5 и 6/88 (3—6/)

Tabl. XI. Rzeszów-Staromieście. Wykopy 2—4/88. Materiał z warstwy
 Taf. XI. Rzeszów-Staromieście. Ausgrabung 2—4/88. Material aus der Schicht
 Табл. XI. Жешув-Староместье. Раскопы 2—4/88. Материал из слоя

minowała ceramika ręcznie lepiąca, gdyż tylko kilka fragmentów naczyń pochodziło z tzw. ceramiki siwej toczonej na kole (tabl. VI, 1). Większość fragmentów pochodzi z tzw. ceramiki kuchennej, wykonanej z gliny o dużej zawartości gruboziarnistej domieszki schudzającej (tłuczeń, granit, gruby piasek). Naczynia tego rodzaju miały grube ścianki i mocno chropowatą powierzchnię. Dominowała barwa szarokremowa, choć występowała również ceramika ceglasta. Wśród materiału z tego okresu wyróżnić można: garnki, misy i dzbanki. Najlicniejszą grupę tworzą garnki, które ze względu na ukształtowanie wylewów i brzuśców można podzielić na:

a. duże garnki o wywinętej krawędzi wylewów i baniastym brzuścu (tabl. X, 1). Wykonane były z gliny o dużej zawartości gruboziarnistej domieszki schudzającej i wypalone na szarobeżowy kolor. Zbliżone garnki występowały na późnorzymskiej osadzie w Igołomi (H. Dobrzańska 1990, tabl. XXX, 3, 6; XLVI, 4).

b. duże grubościennie garnki o krótkiej, pionowej lub lekko wychylonej krawędzi wylewu i baniastym brzuścu (tabl. X, 2, 3). Surowiec i sposób wykonania jak wyżej. Podobne naczynia znane są z późnorzymskich osad w Świerchowej (A. Szałapata 1968 s. 135, ryc. 1. d) i Igołomi (H. Dobrzańska 1990, ryc. 19, typ 57A, tabl. XXI, 21; XXXII, 8; XLVI, 1; LXVII, 1), a także z osady w Otałęży (A. Szałapata 1968b, s. 131, ryc. 5, a; 6, a).

c. garnki o profilu esowatym, z nieco dłuższą szyjką wychyloną na zewnątrz i jajowatym brzuścu (tabl. III, 1, 2; IV, 1, 2, 4; IX, 1—3). Posiadają barwę szarokremową lub ceglastą. Zbliżone są one do typu 65 wydzielonego przez H. Dobrzańską dla materiału z osady późnorzymskiej w Igołomi (H. Dobrzańska 1990, ryc. 14; tabl. II, 2, 4; II, 2; IX, 3; XIX, 11; XXI, 23; XLI, 12, 16; XLVI, 5). Znane są również z innych stanowisk z późnego i wczesnego okresu rzymskiego (K. Godłowski 1981, s. 65 i 73, tabl. V, 12, 13; A. Szałapata 1968 a, s. 135, ryc. 1, c).

Misy z omawianego materiału, podobnie jak i garnki, mają przeważnie barwę szarokremową i są ręcznie lepiące (oprócz misy przedstawionej na tabl. VI, 1). Ze względu na ukształtowanie wylewów i brzuśców można wśród nich wyróżnić:

a. grubościennie misy o prostych lub lekko wypukłych ściankach, które zdobione są ornamentem guzowym lub paznokciowym. Brak do nich ścisłych analogii, ale ornament w postaci plastycznych guzków powszechny jest szczególnie w późnym okresie wpływów rzymskich (K. Godłowski 1977, s. 163).

b. misy stożkowate ze skośnie ściętą i faliście uformowaną krawędzią wylewu (tabl. VI, 2) lub z krawędzią pogrubioną i zwisającą (tabl. III, 3).

c. misy dwustożkowate (tabl. VI, 1; VII, 4, 5) są popularnym typem występującym w starszym i młodszym okresie wpływów rzymskich (K. Dąbrowski 1958, tabl. II, 7; XVI, 15; XXII, 9; H. Dobrzańska 1990, tabl. II, 6; III, 6; XXIV, 12; XL, 6; LXXI, 16, 17; A. Kempisty 1968, tabl. I, 4; XXVIII, 20; XXXI, 6). Nasze egzemplarze znalezione zostały w jednej jamie, a z racji wystąpienia tutaj misy toczonej na kole (tabl. VI, 1) należy datować je na późny okres wpływów rzymskich.

d. misy o łagodnie zaokrąglonych brzuścach (tabl. VI, 4; XI, 4, 5). Są one szeroko rozpowszechnione zarówno we wczesnym, jak i późnym okresie wpływów rzymskich (K. Dąbrowski 1958, tabl. VI, 13; XIII, 10; XV, 22; K. Godłowski 1979, s. 114).

e. misy z wyodrębnioną szyjką i dość szerokim kołnierzem (tabl. X, 4; XI, 1). Podobne misy znajdowano na późnorzymskiej osadzie w Igołomi (H. Dobrzańska 1990, ryc. 19, typ 3, s. 32 i 33).

Z innych form znaleziono jeszcze fragment wylewu dzbanka o szyjce łukowato zwężającej się ku górze (tabl. VI, 3). Fragment ten wystąpił w jamie nr 16 wraz z innym materiałem datowanym na późny okres wpływów rzymskich. Podobne typy dzbanów występowały między innymi na osadzie w Igołomi (H. Dobrzańska 1990, ryc. 19, typy 25 i 26).

II. Wczesne średniowiecze

Jest to nieliczna, lecz także zróżnicowana pod względem formy, rodzaju surowca i chronologii grupa naczyń. Większość fragmentów reprezentuje późną fazę wczesnego średniowiecza. Tylko 2 fragmenty garnków pochodzi z wczesnej fazy wczesnego średniowiecza (tabl. VIII, 1, 2). Posiadają one słabo wyodrębniające się szyjki i łagodne brzuśce. Wykonane są z gliny schudzonej średnioziarnistą domieszką z piasku i wypalone na szarokremowy kolor. Wykazują one wiele cech tzw. ceramiki archaicznej wyróżnionej przez K. Radwańskiego (1968, s. 36 i n.; tabl. III, 1, 2, 7), która datowana być może na VII—X wiek.

Bardziej rozwinięte formy tego typu garnków występowały również na st. nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu (A. Gruszczyńska 1966, ryc. 4. 5) gdzie są datowane również na okres przed wiekiem X.

Z późniejszych faz wczesnego średniowiecza pochodzą naczynia starannie wykonane i obtaczane na kole garncarskim. Zaliczyć można do tej grupy następujące fragmenty:

a. wylew garnka o silnie wygiętej i profilowanej szyjce z wrębem na pokrywkę (tabl. VII, 3). Naczynie to wykonane było z białej glinki.

b. wylew garnka lub niewielkiej miseczki z krawędzią wywinętą i prawie prostymi ścianami (tabl. VII, 2). Pod krawędzią występował ornament w postaci rytych rowków.

c. fragment garnka o łukowato wygiętej szyjce z niewielkim wcięciem od wewnątrz na pokrywkę (tabl. V, 5). Krawędź tego garnka zbliżona jest do typu 8 K. Radwańskiego, który w Krakowie występuje głównie w 2 połowie X wieku (K. Radwański 1968, s. 63, ryc. 18).

Oprócz tego znaleziono drobne fragmenty naczyń zdobionych ornamentem falistym (VIII, 5), rowków dookólnych (tabl. VIII, 4) i wiszących łuczków (tabl. V, 8) oraz rzędem nacięć (tabl. VIII, 3).

III. Późne średniowiecze

Materiał późnośredniowieczny występował na złożu wtórnym wraz z ceramiką z okresu nowożytnego. Były to fragmenty garnków, mis, dzbanów i drobne fragmenty

brzuśców naczyń. Garnki prezentują naczynia z krawędziami typu 4 (A. Wałowy 1979, s. 74 i n.). Są to wylewy z ostrym żeberkiem i różnie wymodelowaną krawędzią — zaokrągloną (A. Lubelczyk 1989, tabl. XVII, 16; XIX, 10) lub skośnie ściętą do wewnątrz (tabl. XI, 2; XII, 2). Mają one ściśle odpowiedniki zarówno w najbliższej okolicy (S. Czopek, A. Lubelczyk 1993, s. 19, tabl. VI, 1—2; VII, 3, III, 2; A. Lubelczyk 1993, tabl. III, 1; IV, 6; V, 8), jak i na terenie całego kraju (A. Wałowy 1979, s. 76, przyp. 327—336).

Do mis zaliczyć należy fragment wylewu z szerokim kołnierzem i ostrym żeberkiem poniżej (A. Lubelczyk 1989, tabl. XVIII, 1).

Dzbany są formą licznie występującą na średniowiecznych stanowiskach z XIV i XV wieku, ale w omawianym materiale znalazły się tylko 2 wylewy. Jeden fragment prezentuje typ dzbana z szyjką rozchyloną na zewnątrz i zdobioną karbowaniem (A. Lubelczyk 1989, tabl. XVI, 11), a drugi, z podobnie wychyloną szyjką, ale z pojedynczym żeberkiem na szyjce i wrębem na pokrywę od wewnątrz (A. Lubelczyk 1989, tabl. XIX, 15).

IV. Okres nowożytny.

Wśród zachowanych fragmentów ceramiki nowożytnej wyróżnić można: garnki, misy, talerze, pokrywki i kafle. Patrząc na ukształtowanie wylewów garnków stwierdzić należy, że jest to grupa bardzo jednorodna, charakteryzująca się wyodrębnioną, cylindryczną lub rozchyloną szyjką, która zazwyczaj posiada lekkie zgrubienia. Występowała głównie ceramika wypalona w atmosferze utleniającej, choć znaleziono również fragmenty garnków wypalonych w atmosferze redukcyjnej (tabl. XII, 1). W naszym materiale wstąpiły zarówno formy starsze, charakteryzujące się bardziej wydatnym zgrubieniem na szyjce i wyraźnym podcięciem krawędzi (tabl. XII, 3, 4), jak i młodsze, z lekkim tylko zgrubieniem na szyjce (tabl. XII, 1; A. Lubelczyk 1989, s. 22, punkt b.). Pierwsze z nich mogą być datowane na wiek XVI, a drugie na XVII—XVIII wiek.

Z innych form najliczniejszą grupę tworzyły misy o różnym ukształtowaniu wylewów i ścianek — z szerokim wywiniętym kołnierzem; z szerokim kołnierzem skośnie ułożonym do osi naczynia; ze zgrubiałą krawędzią wylewu oraz małe półkuliste miseczki. Wszystkie one posiadają liczne analogie z terenu Starego Miasta w Rzeszowie i datowane od XVI do XVIII wieku (A. Lubelczyk 1989, s. 23).

Ponadto wystąpiły jeszcze drobne fragmenty talerzy i pokrywek oraz kafel z zieloną polewą, który datować należy na wiek XVII.

Podsumowując wyniki badań archeologicznych w latach 1985—1988 w Rzeszowie-Staromieściu, stwierdzić należy, że dostarczyły one wiele danych odnośnie osadnictwa w okresie wpływów rzymskich, oraz we wczesnym i późnym średniowieczu. Potwierdziły one istnienie tutaj osadnictwa słowiańskiego jeszcze w okresie przedpiastowskim i jego płynną kontynuację aż do okresu nowożytnego. Nie ma natomiast podstaw do przypuszczeń iżby istniał tutaj ośrodek typu miejskiego. Wydaje się także, że

ten rejon Staromieścia zajęty został pod osadnictwo wczesnośredniowieczne nieco później niż to miało miejsce na pobliskim stanowisku nr 3.

Przypisy

¹ Badania prowadzono późną jesienią 1988 roku i nie były one dalej kontynuowane ze względu na brak środków finansowych i załamanie się przedsiębiorstwa Pracownie Konserwacji Zabytków. Nie zdołano nawet poszerzyć wykopów aby uchwycić pełne zarysy obiektów.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Czopek S., Lubelczyk A.
1993 *Ceramika rzeszowska XIV—XVIII wiek*, Rzeszów.
- Dąbrowski K.
1958 *Osadnictwo z okresu późnolateńskiego i rzymskiego na stanowisku 1 w Piwonicach, pow. Kalisz*, „Mat. Star” t. IV, s. 7—89.
- Dobrzańska H.
1990 *Osada z późnego okresu rzymskiego w Igołomi, woj. krakowskie*, Kraków.
- Godłowski K.
1977 *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku (część II)*, „Mat. Star. i Wcz.”, t. IV, s. 7—237.
- Gruszczyńska A.
1966 *Badania archeologiczne na wczesnośredniowiecznej osadzie w Rzeszowie-Staromieściu*, „MSROA za rok 1965”, s. 65—72.
- 1968a *Badania na stanowisku nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu*, „MSROA za rok 1966”, s. 171—175.
- 1968b *Wyniki badań na osadzie wczesnośredniowiecznej w Nisku*, „MSROA za rok 1966”, s. 166—171.
- 1968c *Badania na stanowisku nr 11 w Husowie pow. Łańcut*, „MSROA za rok 1966”, s. 163—166.
- Kempisty A.
1968 *Ciałopalne cmentarzysko z późnego okresu rzymskiego w miejscowości Korzeń pow. Gostynin*, „Mat. Star.”, t. XI, s. 303—415.
- Kunysz A.
1968 *Grodziska w województwie rzeszowskim*, „MSROA za rok 1966”, s. 35—87.
- Lubelczyk A.
1989 *Wyniki sondażowych badań archeologicznych przeprowadzonych w roku 1988 na Staromieściu w Rzeszowie*, maszynopis u MKZ w Rzeszowie.
- 1993a *Sprawozdanie z sondażowych badań wykopaliskowych przeprowadzonych w roku 1992 na stanowisku nr 2 w Jazowej i nr 15 w Strzyżowie, woj. Rzeszów*, „MSROA za lata 1991—1992”, s. 197—203.
- 1993b *Sprawozdanie z badań archeologicznych przeprowadzonych w roku 1991 na tzw. grodzisku w Będziemyślu, woj. Rzeszów*, „MSROA” za lata 1991—1992, s. 225—237.
- Parczewski M.
1991 *Początki kształtowania się polsko-ruskiej rubieży etnicznej w Karpatach*, Kraków.
- Radwański K.
1968 *Wczesnośredniowieczna ceramika krakowska i zagadnienie jej chronologii*, „MA”, t. IX, s. 5—89.

Szałapata A.

1968a *Późnorzymska osada w Świerchowej pow. Jasło, stan. nr 1*, „MSROA za rok 1966”, s. 134—137.

1968b *Osada z okresu wpływów rzymskich w Otależy, pow.*

Mielec, „MSROA za rok 1966”, s. 126—134.

Szałapata A., Zielińska-Durda M.

1973 *Osada z późnego okresu rzymskiego w Lesku*, „MSROA za lata 1968—1969”, s. 95—104.

Antoni Lubelczyk

Materialien aus den Sondierungsuntersuchungen in Rzeszów-Staromieście auf der Fundstelle 68 und 69

Zusammenfassung

Die Fundstellen 68 und 69 in Rzeszów liegen im südöstlichen Teil einer großen Anhöhe um die Kirche in Staromieście. Das ist das Gebiet der zwischen dem Fluß Przyrwa, der Lubelska-Straße und der Partyzantów-Straße gelegenen Landzunge. Das archäologische Material aus diesen Fundstellen stammt aus der 1985 von S. Czopek durchgeführten archäologischen Aufsicht und aus den Sondierungsausgrabungsarbeiten der Rzeszower Werkstätten für Konservierung der Denkmäler aus dem Jahre 1985.

Während des Baus der Verbindungsstraße zwischen der Lubelska- und Partyzantów-Straße stieß man auf ein rechteckiges Objekt (Hütte), 240 x 200 m groß, woraus ziemlich reiches Material aus dem Früh- und dem Umbruch des Früh- und Spätmittelalters gewonnen wurde.

Im Laufe der Untersuchungen wurden 1985 6 Ausgrabungen angelegt mit der Gesamtfläche von 125 m², in drei Teilen von Staromieście — an der Zapolska-Straße, zwischen dem Fluß Przyrwa und der Partyzantów-Straße und am Parkplatz bei der Poliklinik.

In den Ausgrabungen 2/88—4/88 lag unter der Humusschicht schwarzer fester Boden mit dem Material seit der späten römischen Keiserzeit bis zur Neuzeit. 75 cm tief zeichneten sich auf dem gewachsenen Boden Objekte 2—14. Kleinere davon (Nr. 4—11, 13, 14), kreis-

förmig und mit dem Durchmesser 30—50 cm waren höchstwahrscheinlich Pfahlgruben. In der Grube Nr. 8 und 13 gab es knappes Material aus der römischen Keiserzeit, in der Grube Nr. 14 mit der Keramik aus dem Frühmittelalter durchmischt.

Unter größeren Objekten von näher unbestimmter Funktion fand man das Material aus der späten römischen Keiserzeit (Grube 2 und 3), in der Grube Nr. 12 mit dem Material aus der späten Phase des Frühmittelalters durchmischt.

In der Nähe der Poliklinik (Ausgrabungen 5/88 und 6/88 traten unter der Humusschicht dünne Schichten vom Ausschüttungscharakter (Sand, Mörtel, kleiner Grus), und weiter die Schicht dunkelbraunes Bodens auf mit dem Material seit der späten römischen Keiserzeit bis zu der Neuzeit. Beachtenswert sind zwei Fragmente handgemachter Töpfe aus dem Frühmittelalter (7—8. Jh.).

Darunter trat gewachsener Boden auf, auf dem sich kleine Objekte zeichneten — Pfahlgruben (18—20, 22—24 und 31—35) oder größere Gruben (15—17, 21, 25—29) mit dem Material aus der späten römischen Keiserzeit (16, 26, 29) und dem Frühmittelalter (17, 21, 25 und 28).

In der Ausgrabung in der Zapolska-Straße stieß man nur auf 1 unsicheres Objekt ohne archäologisches Material.

Антони Любельчик

Материалы сондажных исследований в Жешове Предместье на стоянках 68 и 69

Резюме

Стоянки 68 и 69 в г. Жешове занимают юго-восточную часть просторного холма вокруг костела в Староместье. Эта территория мыса, расположена между р. Пширвой и улицами Любельской и Партизан. Археологический материал этих стоянок происходит из археологического надзора произведенного

в 1985 р. Сильвестром Чопком, а также из зондажных исследований, проведенных Комиссией Консервации Памятников в г. Жешув в 1985 г.

При прокладке дороги, связывающей улицы Любельскую и Партизан, был обнаружен прямоугольный объект (хата) размерами 240—200 см, в которой

были найдены довольно многочисленные памятники раннего и позднего средневековья.

В ходе исследований в 1985 г. было основано 6 раскопов общей поверхностью 125 м², в трех районах Староместья — при ул. Запольской, между р. Пширвой и ул. Партизан и при паркинге, находящемся рядом с поликлиникой.

В раскопах 2/88-4/88 под слоем гумуса находилась темная сбитая земля с материалом позднееримского по современному периоду. На глубине 75 см на фоне материка были обнаружены объекты 2—14. Меньшие из них (4—11, 13, 14) кругообразные диаметром 30—50 см были, по всей вероятности, столбовыми ямами. В ямах нр. 8 и 13 были найдены немногочисленные памятники позднееримского периода, смешанные в ямке нр. 14 раннесредневековой керамикой. В больших объектах (2, 3, и 12) неопределенной функ-

ции, был обнаружен позднееримский материал (ямы 2 и 3) смешанный в яме нр. 12 с материалом поздней фазы раннего средневековья.

В районе поликлиники (раскопы 5/88 и 6/88) под гумусом были обнаружены тонкие слои песка, раствора, мелкого щебня, затем слой темносерой земли с материалом от позднееримского периода по новое время.

Привлекают внимание два фрагмента лепных сосудов раннего средневековья (VII—VIII в.). Ниже был обнаружен материал, в котором появились небольшие объекты, являющиеся столбовыми ямами (18—20, 22—24 и 31—35) или большие ямы (15—17, 21, 25—29) с позднееримскими (16, 26 и 29) и раннесредневековым (17, 21, 25, 28) инвентарем. В раскопе при ул. Г. Запольской был обнаружен только один неопределенный объект без археологического материала.